

МИР В ОБМІН НА ТЕРИТОРІЇ? ПОЗИТИВИ ПЛАНУ «Б»

Далі все залежить від міцності політичної волі керівництва України...

Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся

(Українське прислів'я)

Основною складовою плану «Б» Володимира Зеленського є компроміс, який передбачає згоду на тимчасову окупацію частини української території в обмін на припинення бойових дій.

Водночас, цей план включає ще деякі інші важливі складові. Причому такі, що здатні посилити позицію України на перемовинах. У другій частині аналізу ми зосередимося на них. Таких складових щонайменше дві.

Перша пов'язана з гарантіями безпеки. Точніше з визначенням головної безпекової гарантії для України – входження її некупованої частини до НАТО. Сама по собі постановка цього питання не є новою. Про важливість запрошення України до НАТО для безпеки України йшлося, наприклад, у Плані перемоги, озвученому президентом у Верховній Раді 16 жовтня 2024 року.

Новітнім же у плані «Б» є пов'язування в одному пакеті вимоги щодо членства у НАТО зі згодою на тимчасову окупацію частини території. Ну, або навпаки, згоди на окупацію, бо саме вона є серцевиною плану «Б», із вступом до Альянсу.

Членство України у НАТО як дієва гарантія її безпеки має доволі ілюзорний вигляд. Автор не проти членства України в Альянсі – повністю «за». Однак НАТО не спроможна надійно гарантувати безпеку України, бо жодна країна Альянсу воювати за нас не буде. І у разі навіть гострої потреби, навіть всю свою зброю нам не передасть.

П'ята стаття Північноатлантичного договору, на який частенько люблять посылатися як правову основу гарантій, нічого такого від держав-членів просто не вимагає. Вона взагалі нічого особливого ні від кого не вимагає у разі нападу на одну з держав Альянсу. Ця стаття лише дозволяє союзникам реагувати на таку ситуацію.

Але тільки, якщо вони того хочуть. А якщо не хочуть, то можуть взагалі не реагувати чи обмежитися, наприклад, висловлюванням глибокого занепокоєння. На сьогодні навіть, так би мовити, менш значущі, нові держави-члени Альянсу не мають абсолютної впевненості у готовності більш значущих і давніх воювати за них. Тому у разі набуття Україною членства у НАТО ситуація у протистоянні з Москвою для неї може і змінилася б на краще, але геть не кардинально.

Єдиною надійною гарантією безпеки України є боєздатність її армії та потужний ВПК. Ніяких інших гарантій немає і бути не може.

Важливість же для України членства у НАТО лежить геть в іншій площині. У площині здійснення реформ, які б привели її у відповідність до критеріїв членства у НАТО. На сьогодні Україна їм не відповідає, а тому просто не готова приєднатися до Альянсу.

Погляньте лише на той скандал, який у гострій фазі війни, відбувається навколо Агентства оборонних закупівель.

І з отаким у НАТО? Та не смішіть! Тому намір щодо вступу, якщо він дійсно є, слугує потужним стимулом для проведення вказаних реформ. Ці реформи вже самі по собі зміцнили б державу, її стійкість і боєздатність.

На жаль, і нинішня, і попередня українська влада чинили постійний та доволі витончений опір реформам, на необхідність здійснення яких нам постійно вказують наші західні партнери. Між іншим, саме опір реформам не в останню чергу стоїть за наполяганням нинішнього керівництва на вступі України до НАТО за спрощеною процедурою (*без «Плану дій щодо членства», тобто без затвердженого переліку реформ, які держава-претендент на членство має здійснити у визначені строки*).

Здавалося б, якщо країна дійсно хоче у НАТО, то що може бути простішим за ухвалення та добросовісне виконання нею чогось на кшталт такого плану, укладеного навіть самостійно. Здійснить реформи, тоді про вступ можна буде говорити зовсім з інших позицій.

Однак наша влада весь час вибирає стиль літературного пройдисвіта Остапа Бендера: «а можна так: вранці стільці, а вдень гроші?» Себто, спочатку членство, а потім відповідність критеріям. І отримують закономірну відповідь «можна, тільки гроші наперед». Тобто, можна, але спочатку таки критерії. І так рік за роком...

Виходячи з викладеного вище, цінність поєднання у плані «Б» в єдиний пакет згоди на тимчасові територіальні поступки із вимогою вступу до НАТО полягає у формуванні тим самим своєрідної «виделки» у виборі рішень, неприйнятних і для Москви, і для Вашингтона.

Суть її полягає у тому, що якщо є бажання забрати (Москва) чи віддати (Вашингтон) українські території, то треба погоджуватися на членство України у НАТО. Якщо ж проти такого членства (а обидві ці столиці проти), – то треба забути про компроміс щодо території.

З огляду на низьку безпекову цінність членства України у НАТО від цієї вимоги, можна відмовитися на користь мінімізації своїх територіальних втрат. Тому формування такої «виделки» буде сильне переговорні позиції Києва у справі відстоювання своєї територіальності цілісності та послаблює декларовану ним готовність до територіального компромісу.

Звичайно, цю «виделку» ще треба постаратися належно розіграти та витримати тиск обох вказаних столиць. Однак те, що вона сформульована і поставлена, – це вже добре. А далі все залежить від міцності політичної волі керівництва України.

Не забуваймо у цьому зв'язку також про те, що на перемовинах йтиметься також про низку інших важливих для України речей і багато за що доведеться торгуватися. Різних нюансів буде море: збереження введених проти Москви санкцій; дійсно потужне озброєння України та інтенсивна розбудова її ВПК; масштаби компенсації Москвою завданих Україні збитків; формування демілітаризованої зони на території Московії, а не лише на тимчасово оку-

пованих українських територіях та ін. І у всіх цих, і тому подібних випадках пакет «НАТО – окуповані території» здатен відіграти свою позитивну роль.

Іншою складовою плану «Б», здатною посилити переговornі позиції України, є, на думку автора, обережне й ненав'язливе підпирання вимоги щодо членства у НАТО загальними міркуваннями щодо ймовірної їй альтернативи – ядерної зброї.

Ненав'язливо, бо достатньо швидко після оприлюднення цієї тези Україна стала від неї віднікуватися, відзначаючи, що не має намірів ані розробляти, ані виробляти ядерну зброю. Але слово таки прозвучало і всіма було взято до уваги. Що, між іншим, добре.

У кінцевому підсумку Україна повинна мати ядерну зброю

Бо ж, якщо у наших партнерів немає згоди стосовно вимоги щодо вступу до НАТО, а є лише бажання бігцем ухвалити мирні домовленості коштом українських територій, то, як то кажуть, «гори воно синім полум'ям». Будемо розглядати ядерну зброю як єдину майбутню гарантію нашої безпеки.

Тому періодичні вилучення загальних міркувань у такому контексті є гарним застереження всім, хто бажав би загнати Україну у глухий кут на переговornих. Вони не мають бути ані забуті, ані «заникані» у ході консультацій, попри те, що позитивного його вирішення тут отримати, зрозуміло ж, не вдасться. Утім, що там з цього приводу будуть нам говорити не так і важливо. Бо у кінцевому підсумку Україна повинна мати ядерну зброю. Вона ж бо є значно потужнішим і дієвішим гарантом безпеки, ніж членство в Альянсі.

Значно важливішим є те, що висловлені щодо ядерної зброї міркування відображають, і про це варто постійно нагадувати нашим західним партнерам, бачення ситуації українським суспільством, волю народу, так би мовити. Адаже згідно із соціологічним опитуванням КМІС, станом на грудень 2024 року поновлення Україною володіння ядерною зброєю підтримує лівова частка українців (73%).

Більшість, а також відносна більшість українців підтримали б такий крок навіть за умови запровадження Заходом санкцій проти України (58 та 46% відповідно до урахування у відповідях на питання фактору строгості та тривалості санкційного тиску). Важливо, що поновлення Україною ядерного статусу підтримується українським суспільством навіть сильніше, ніж відмова від територіальних поступок, про яку згадувалося у попередній статті.

Самі форми використання ядерної теми у переговornих та поза їхніх рамок можуть бути достатньо різноманітними. У тому числі достатньо елегантними. Це стосується, зокрема, можливості постановки питання стосовно того, що Україна і зараз має право на ядерну зброю, бо не брала на себе ніяких обмежуючих міжнародних зобов'язань, передбачених Договором про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

Справа у тому, що Стаття 6 Закону України про приєднання до ДНЯЗ вказує, що він «набирає чинності після надання Україні ядерними державами гарантій безпеки». Ми всі думали, що такі гарантії надає нам Будапештський меморандум. Але наші західні колеги пояснили, що ніяких гарантій там і близько немає. Там є лише «запевнення» загального характеру. А раз так, то суто юридично, закон сили не набрав і Україна до ДНЯЗ так і не приєдналася. Тому все, що від неї вимагається, – ухвалити у Верховній Раді постанову, яка б констатувала це факт. А саме, що Україна не була і не є державою-учасницею ДНЯЗ. Але з часом може й увійде.

Після того, як отримає належні гарантії безпеки у повній відповідності до вказаного закону та отриманих раніше усних запевнень. А є там у неї ядерна зброя чи ні, буде чи не буде, то справа десята. Вона нікого не стосується, бо Україна – не член ДНЯЗ. А їй самій ця тема не цікава, бо наміру розробляти та виготовляти ядерну зброю Україна не має. Поки що.

Станом на сьогодні вона просто констатує: жодних зобов'язань у цій сфері вона не має. Хочете, щоб мала, пропонуйте Україні безпекові гарантії, а не запевнення щодо них.

Уже лише початок активної дискусії в українському суспільстві питання ядерного статусу України, а тим більше підготовка у Верховній Раді проекту постанови щодо визнання Закону про приєднання України до ДНЯЗ таким, що чинності так і не набув, або офіційне звернення за роз'ясненням з цього питання до Конституційного суду могли б стати доволі вагомим чинником посилення позиції української сторони на майбутніх переговornих. Звичайно, якщо все це правильно розіграти.

Тим більше, що виконавча гілка влади в Україні, президент та Кабінет міністрів не несуть ніякої відповідальності за подібні настрої та звернення громадськості, а також за постанови влади представницької.

Щоб завершити розгляд питання ядерної зброї, нагадаємо читачам, що останні 50 кг високозбагаченого урану, достатнього для створення двох атомних бомб, Україна вивезла до Росії десь наприкінці 2010 року. Подейкують, що цей уран було обміняно на можливість зустрічі Януковича з Обамою. Можливо. Проте достеменно це невідомо.

Однак у будь-якому разі СБУ мала б провести розслідування того, хто саме з українських посадовців того часу ініціював, прощтовхував та забезпечував реалізацію цієї ідеї. Ну, хоча б назвати країні імена цих «героїв».

Розглянуті вище складові плану «Б», що здатні посилити позицію України на переговornих, не скасовують його основного недоліку, а саме згоди на залишення території під контролем Москви, на «замороження» війни. Слово сказане і, ймовірно, його доведеться дотримуватися у тій чи іншій формі. Наслідки «замороження» війни для України були вже доволі детально проаналізовані нами раніше в окремому циклі публікацій на сторінках «Главкому». Стислий виклад підсумків такого аналізу можна знайти у першому розділі останньої з цих публікацій.

Відзначимо лише, що з огляду на те, які загрози безпеці та майбутньому нашої країни несе «замороження» війни, наше громадянське суспільство мало б активніше протидіяти тенденції до м'якої капітуляції України у формі «тимчасового» обміну її територій на мир. Його потенціал у цій справі ще далеко не вичерпаний. І це ще одна добра новина.

Громадянське суспільство України і м'яка капітуляція

Важливим кроком у справі активізації протидії громадянського суспільства спробам прощтовхнути обмін територій на мир могло б стати поновлення діяльності «Руху опору капітуляції». Він був створений у жовтні 2019 року для протидії згоді президента Зеленського на впровадження «формули Штайнмаєра», яка, зокрема, передбачала особливий статус окупованих тоді територій Донбасу у складі України. Тобто передбачала перетворення України на конфедерацію.

На сьогодні ж діяльність такого Руху могла б бути спрямована не лише в середину України, але й назовні, мала

б на меті критику позиції не лише українського керівництва в переговорному процесі, але й західного, насамперед, американського. Крім того, він міг би, за потреби, також активно підтримувати ту чи іншу позицію української сторони на перемовинах.

Форми діяльності Руху могли б бути різними. Це колективні заяви, адресовані світовим лідерам на кшталт нещодавнього відкритого звернення «Не умиротворяти зло», широким колам зарубіжних політиків, експертів, громадськості, насамперед у США, а також керівництву України.

Такими також можуть бути петиції з тими чи іншими зверненнями, чи вимогами до керівників іноземних країн та України. Такі петиції є важливим засобом тиску, особливо у разі підтримки пікетами та мітингами. В Україні такі заходи доцільно було б проводити (з урахуванням як вимог військового стану, так й українських реалій, якщо йдеться про Київ, бо мітинги біля Київради щось ніхто не забороняє і не розганяє) біля Офісу президента та МЗС, а також посольств зарубіжних країн, насамперед США. За кордоном – біля приміщень міністерств закордонних справ, а також посольств США.

Темами таких петицій, а також гаслами пікетувальників і мітингарів можуть бути вимога недопущення компромісів за рахунок жертви агресії – України, протест проти обміну миру на території, у разі потреби – критика Трампа за умиротворення Путіна тощо.

Гаслами таких акцій за кордоном могли б стати як заохочувальні, так і критичні заклики до американського президента на кшталт: «Трампа, будь непохитним у боротьбі за справедливість!» або «Трампа, припини допомагати Путіну вбивати українців» тощо. В Україні ж такі гасла могли б нагадувати президенту Зеленському про небезпеку торгівлі українськими територіями загалом та в контексті майбутніх виборів в Україні зокрема.

Такого роду акції також допомогли б українській стороні, знову-таки у разі потреби, донести до наших американських партнерів просту істину: ймовірні наміри пришвидшеного урегулювання війни коштом України здатні дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію у ній, яка зробить Путіна переможцем, а Трампа – найбільшим лузером ХХІ століття, і аж ніяк не номінантом на Нобелівську премію миру.

Продемонстроване громадянським суспільством України застереження може стати серйозним аргументом для Зеленського у контексті пояснення зарубіжним партнерам, чому саме він не може погодитися на територіальні поступки. Бо дійсно: який політик, сповна розуму, захоче пристрелити свою політичну кар'єру подібним чином?

Корисними були б також петиції, пікети, мітинги тощо з вимогою до керівництва України ухвалити рішення про вихід з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

Варто, мабуть, було б у петиціях також поставити перед керівництвом України вимогу щодо невизнання всіх рішень РБ ООН, які ухвалені за участю Москви. Бо суто юридично Московія (у простонародді – РФ) не є членом ООН. Як то кажуть «у списках не значиться».

Цікавою за своїм морально-пси-

хологічним впливом могла б бути петиція з вимогою до керівництва України внести на розгляд Нобелівського комітету пропозицію щодо позбавлення експрезидента США Барака Обами премії. Він отримав її у 2009 році за величезні зусилля зі зміцнення міжнародної дипломатії та співпраці між народами. Між тим, на совісті Обами тисячі безневинно загиблих людей в Україні і десятки, а то і сотні тисяч – у Сирії.

Нагадаю, що у Сирії, окрім усього іншого, тисячі цивільних загинули внаслідок використання москвитами хімічної зброї. Для припинення цього злочину проти людності Обама фактично палець об палець не вдарив.

Звичайно, таке клопотання буде відхилено Нобелівським комітетом, бо позбавляти не прийнято. Але це покаже Обамі, що на справді в Україні і не тільки думають про нього, ким він є насправді і ким може увійти в історію. Такий крок також послугує застереженням іншим світовим лідерам стосовно того, що в українського народу довга пам'ять. До речі, у контексті ймовірної розправи з опонентами, яку швидше за все ініціює Трамп, такий наїзд на Обаму міг би стати і йому у нагоді. Це також було б непогано для України.

Всі подібні петиції могли б стати додатковим засобом тиску на опонентів та посилення своєї позиції на перемовинах. Звичайно, деякі з них спрямовані на, так би мовити, розхитування світового порядку. Принаймні Україні так будуть казати. Однак, якщо світовий порядок не здатен захистити Україну і валитися, то хай вже валиться. Але так, щоб від цього була б хоч якась користь Україні.

Аналогічною є ситуація і з різного роду внутрішньополітичними вимогами, які б стосувалися проведення реформ, боротьби з корупцією, кадрової політики. Бо управління стану справ у цих сферах, як ми бачили, значною мірою зняло б ті перешкоди на шляху до Перемоги, які породжує існуюча в Україні модель державного управління.

Громадянське суспільство України, таким чином, має чимало різнопланових можливостей для впливу на перебіг перемовин щодо встановлення миру. У статті були позначені лише деякі з них. Не бажано просто цю роботу відкладати. Час минає і, що лякає, минає не на нашу користь.

Олександр САМАРСЬКИЙ,
експосол України в Ірані,
експерт Центру дослідження Росії

4 лютого 2025 року

